

**Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, ο επιφανής διδάσκαλος της
θέωσης.
Αλέξανδρος Χριστοδούλου, Θεολόγος**

Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς (14 Νοεμβρίου)

Ο άγιος Γρηγόριος γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1296 από γονείς αριστοκράτες που ανήκαν στην αυλή του ευσεβούς αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328). Ο πατέρας του Κωνσταντίνος ήταν άνθρωπος αφοσιωμένος στον Θεό και την προσευχή και κοιμήθηκε όταν ο Γρηγόριος ήταν ακόμη νέος, αφού έγινε μοναχός. Η μητέρα του, Καλλονή, επιθυμούσε επίσης να γίνει μοναχή, αλλά περίμενε να εξασφαλίσει τη μόρφωση των επτά παιδιών της. Εμπιστεύθηκε τον Γρηγόριο, στους καλύτερους δασκάλους των θύραθεν επιστημών και εκείνος σε μερικά χρόνια απέκτησε τέλεια γνώση της φιλοσοφικής σκέψης. Ο Γρηγόριος όμως είχε στραμμένο το ενδιαφέρον του στα πράγματα του Θεού. Έκανε πνευματικό του πατέρα τον Θεόληπτο Φιλαδελφείας ο οποίος του δίδαξε την ιερά νήψη και τη νοερά προσευχή.

Περί το 1316, ο Γρηγόριος εγκατέλειψε τον κόσμο και πήρε μαζί του στον μοναχικό βίο τη μητέρα του, δύο αδελφές, δύο αδελφούς και πλήθος

υπηρετών του. Πηγαίνοντας στο Άγιο Όρος, ο Γρηγόριος και οι δύο αδελφοί του εγκαταστάθηκαν στη περιοχή της Μονής Βατοπαιδίου, υπό την καθοδήγηση του Γέροντος Νικοδήμου. Γυμνασμένος από παιδί στην υπακοή, την ταπεινοφροσύνη, την πραότητα, τη νηστεία, την αγρυπνία και στις διάφορες σκληραγωγίες έκανε γρήγορες προόδους στην άσκηση της προσευχής. Μέρα και νύχτα συνεχώς προσευχόταν με λυγμούς λέγοντας: «Φώτισόν μου το σκότος!». Η Θεοτόκος προς την οποία προσέφευγε ήδη από τη νεότητά του, του έστειλε τον άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο για να του υποσχεθεί την προστασία της στη ζωή αυτή και την άλλη.

Τρία χρόνια μόλις αργότερα μετά το θάνατο του Γέροντος Νικοδήμου, ώθησε τον Γρηγόριο να μπει στη Μονή της Μεγίστης Λαύρας. Παρ' ότι τέλειος στην κοινοβιακή ζωή, η ψυχή του ποθούσε την ησυχία. Για τον λόγο αυτό αποσύρθηκε μετά από τρία χρόνια στη σκήτη την ονομαζόμενη Γλωσσία (σημ. Προβάτα), υπό την καθοδήγηση ενός περιβόητου μοναχού, του Γρηγορίου από το Βυζάντιο. Ο Γρηγόριος κρατούσε διαρκώς προσηλωμένη τη διάνοιά του στα βάθη της καρδιάς του για να επικαλείται εκεί τον Κύριο Ιησούν με κατάνυξη, έτσι ώστε γινόταν όλος μια προσευχή.

Οι αδιάκοπες όμως επιδρομές των Τούρκων πειρατών ανάγκασαν σύντομα τον Γρηγόριο με τη συνοδεία του να εγκαταλείψουν τον τόπο. Έμεινε για λίγο στη Θεσσαλονίκη. Το 1326 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος, αφού έλαβε σε μια οπτασία τη διαβεβαίωση ότι ήταν θέλημα Θεού. Αναχώρησε κατόπιν για την περιοχή της Βέροιας και συνέστησε σκήτη σε τόπο ήδη αγιασμένο από τον όσιο Αντώνιο τον Νέο, όπου για πέντε χρόνια αποδύθηκε σε μία πιο αυστηρή ακόμη άσκηση: έμενε έγκλειστος τις πέντε ημέρες της εβδομάδας νηστεύοντας, αγρυπνώντας και προσευχόμενος. Εμφανιζόταν μόνον το Σάββατο και την Κυριακή για να τελέσει τη θεία Λειτουργία. Συνέχιζε έτσι να ανεβάζει τον νου του στη θεωρία και να έρχεται σε άμεση κοινωνία με τον Θεό μέσα στην καρδιά του.

Επέστρεψε στον Άθω και εγκαταστάθηκε στο κελλί του Αγίου Σάββα, λίγο πιο πάνω από τη Μεγίστη Λαύρα. Ο Γρηγόριος έφθασε στη θεοπτία μέσα στο φως του Αγίου Πνεύματος και στη θέωση. Σε όνειρο πληροφορήθηκε ότι είχε φθάσει ο καιρός να διδάξει στους αδελφούς του τα μυστήρια που του αποκάλυψε ο Θεός. Συνέταξε τότε μερικές ασκητικές πραγματείες και το 1335 ορίσθηκε ηγούμενος της Μονής Εσφιγμένου. Ο ζήλος του όμως και οι απαιτήσεις του δεν κατανοήθηκαν από τους διακόσιους μοναχούς που ζούσαν εκεί και έτσι μετά από ένα χρόνο επέστρεψε στο ερημητήριό του.

Ο άγιος Γρηγόριος στη σύγκρουσή του με τον Βαρλαάμ, μοναχό από τη Καλαβρία, διατύπωσε την ορθόδοξη διδασκαλία για την θεία Ουσία και τις θείες Ενέργειες και τη δυνατότητα θεώσεως του ανθρώπου, την μετοχή του δηλ. στις θείες ενέργειες. Ο Βαρλαάμ υποστήριζε τη γνώση του Θεού διά μέσου των συλλογισμών. Ο άγιος Γρηγόριος έδειχνε ότι η άσκηση και η προσευχή είναι η απόληξη ολόκληρου του μυστηρίου της Σωτηρίας και αποτελούν το μέσον που διαθέτει ο κάθε πιστός για να κάνει να ανθίσει εντός του η χάρις που του έχει χορηγηθεί κατά το άγιο Βάπτισμα. Μετά από την Ενανθρώπηση του Κυρίου, οφείλουμε να αναζητούμε τη χάρη του Πνεύματος στα σώματά μας, τα καθαγιασμένα από τα άχραντα Μυστήρια και ενοφθαλμισμένα διά της Ευχαριστίας στο Σώμα του Χριστού. Η χάρη αυτή είναι η ίδια η δόξα του Θεού που αναβλύζοντας από το σώμα του Χριστού την ημέρα της Μεταμορφώσεως θάμβωσε τους μαθητές και η οποία, απαστράπτοντας τώρα μέσα στην καθαρισμένη από τα πάθη καρδιά, μας ενώνει πραγματικά με τον Θεό, μας φωτίζει, μας θεώνει και ως αρραβώνας της δόξης που θα λάμψει στα σώματα των αγίων μετά την Ανάσταση των πάντων. Ακολουθώντας τους παλαιούς Πατέρες, αλλά με σαφέστερο τρόπο, διακρίνει στον Θεό την αμέθεκτη ουσία και τις αιώνιες, δημιουργικές και προνοιακές ενέργειες διά των οποίων ο Κύριος κάνει τα κτιστά όντα να μετέχουν στο είναι Του, στη ζωή Του και στο φως Του, δίχως ωστόσο να εισάγει κανένα μερισμό στην ενότητα της θείας φύσεως. Οι θέσεις του αγίου, αφού αναγνωρίστηκαν πρώτα από τους ηγέτες της αθωνικής πολιτείας στον Αγιορειτικό Τόμο (1340) που είχε συνταχθεί από τον Γρηγόριο, υιοθετήθηκαν εν συνεχεία, από την Εκκλησία, η οποία καταδίκασε τον Βαρλαάμ σε δύο Συνόδους που συγκαλέσθηκαν στην Αγία Σοφία το 1341.

Οι συζητήσεις επαναλήφθηκαν με τον Ακίνδυνο που υποστήριζε τα επιχειρήματα του Βαρλαάμ και κίνησε δίκη ώστε να αφορισθεί ο άγιος και να καταδικαστεί σε φυλάκιση επί πατριάρχου Ιωάννη Καλέκα. Επί Καντακουζηνού με τη σύγκληση το 1351 νέας Συνόδου το δόγμα του Γρηγορίου για τις άκτιστες ενέργειες και τη θεία Χάρη αναγνωρίστηκε ως κανόνας πίστεως για την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ο πατριάρχης Ισίδωρος εμπιστεύτηκε στον Γρηγόριο τον θρόνο της Θεσσαλονίκης (Μάρτιος 1347). Ο νέος μητροπολίτης δεν μπόρεσε να εγκατασταθεί στην έδρα του. Βρίσκοντας καταφύγιο στη Λήμνο για λίγο καιρό, όπου επέδειξε ηρωική αφοσίωση κατά τη διάρκεια μιας επιδημίας, ο Γρηγόριος μπόρεσε τελικά να επιστρέψει στην πόλη, ανευφημούμενος ως εικόνα του τροπαιούχου Χριστού με πασχάλιους ύμνους. Στις πολυά-

ριθμες ποιμαντικές του δραστηριότητες έδωσε την ευκαιρία στους πιστούς να επωφεληθούν από τα άφθονα χαρίσματα που απέκτησε στην ερημία. Με τη δύναμη του Χριστού, έκανε επίσης πλήθος θαυμάτων και θεράπευσε πολλούς.

Κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού προς την Κωνσταντινούπολη, έπεσε στα χέρια των Τούρκων και κρατήθηκε αιχμάλωτος στη Μικρά Ασία ένα χρόνο. Απελευθερώθηκε χάρη σε λύτρα που ήρθαν από τη Σερβία, επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη, όπου συνέχισε το έργο του ποιμενάρχη και θαυματουργού. Στα τέλη του 1354, ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη και ανάγκασε τον Καντακουζηνό να παραιτηθεί, καθαίρεσε τον πατριάρχη άγιο Φιλόθεο και στράφηκε εναντίον των οπαδών του αγίου Γρηγορίου. Ο Νικηφόρος Γρηγοράς, που είχε καταδικαστεί από τη Σύνοδο του 1351, επανέλαβε τις κατηγορίες του ισχυριζόμενος ότι δεν έπρεπε να αποδίδεται στον Θεό παρά μία απλή ουσία. Ο αυτοκράτορας διοργάνωσε δημόσια συζήτηση μεταξύ του τελευταίου αυτού και του Γρηγορίου, παρουσία ενός λεγάτου του πάπα, η οποία κατέληξε στην επιβεβαίωση της συνοδικής αποφάσεως (1355).

Επιστρέφοντας στη Θεσσαλονίκη, ο άγιος ανέλαβε εκ νέου τα ποιμαντικά του καθήκοντα. Καθώς δοκιμαζόταν από μια μακροχρόνια και βαρεια ασθένεια, του φανερώθηκε ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος για να τον καλέσει να τον συναντήσει εν μέσω του χορού των αγίων ιεραρχών, την ημέρα μετά από την εορτή του. Και πράγματι, ο άγιος παρέδωσε την ψυχή του στον Θεό στις 14 Νοεμβρίου 1359. Όταν κοιμήθηκε, το πρόσωπό του ακτινοβολούσε φως. Ο Θεός έδειξε με αυτόν τον τρόπο, στο πρόσωπο του δούλου του, την αλήθεια της διδασκαλίας του για την πραγματικότητα της θεώσεως του ανθρώπου, διά του ακτίστου φωτός του Αγίου Πνεύματος. Ο Γρηγόριος ανακηρύχθηκε άγιος το 1368 και για το πλήθος των θαυμάτων του τιμάται έως σήμερα ως συμπολιούχος της Θεσσαλονίκης μαζί με τον άγιο Δημήτριο.